

Слово про визначного українського флотоводця Святослава Шрамченка

С.О. Шрамченко (1893-1958) —
за часу життя у чині лейтенанта флоту УНР

"Час іде, але ми, українці, мусимо ніколи не забувати, що Чорне море — Українське море, що без нього не може бути Української Самостійної Великої Держави, і тому мусимо глибоко вірити, що з повстанням Української Держави на Чорному морі знову залопотять українські воєнні і торговельні прапори", — ці слова належать українському флотоводцю Святославу Шрамченку.

Доля цього славного нащадка козацького роду обвіяна легендами. Йому судилося бути в числі перших будівничих відродженого українського флоту в 1917-1920 роках. Він бачив війни, революції, на його очах змінювалися уряди: Центральна Рада, Гетьманщина, Директорія. У найвідповідальніші часи державотворення він ставав їхнім активним учасником. Вимушена еміграція у 1920-их довжиною у 28 років розтягнулася країнами Європи, в наступні 10 років його пристанню стала Філадельфія, США. Він часто бував біля моря, вслухався в грізний клекіт океанських хвиль, що розбивались об скелі американського континенту, думками повертався у вільну Україну. Стомлене чужиною серце Святослава Шрамченка перестало битися 24 червня 1958 року. Вірність українській ідеї, відданість історичній традиції воїна та військовим клейнодам, громадська активність — це ті чесноти, які вінніс із собою з поля української революції морський капітан. Його перу належать численні публікації з військової мемуаристики, він був одним із найвідоміших філателістів у світі, а справи українського музейництва в діаспорі надавав великої ваги. Передані ним особисті речі, експонати з приватного "морського музею" зберігаються в Українському Національному Музеї в Чикаго. Маловідомі сторінки з історії Визвольних Змагань проливають світло із минулого в майбутнє через спогади Святослава Шрамченка, Міністра морських справ УНР (1919 р.).

Документальний архів музею засвідчує, що в Петербурзі у 1917 році працювало Генеральне консульство Української

18 липня 1918 року гетьман Павло Скоропадський наказом №192/44 затвердив новий зразок воєнно-морського прапора Української Держави.

3 січня 1919 року наказом №10/1 Симон Петлюра підтвердив легітимність раніше прийнятого морського прапора, наказавши «лічити прапором Воєнної фльоти Української Народної Республіки прапор, затверджений 18 липня 1918 року».

Республіки, а штемпелі на посвідченні лейтенанта Шрамченка поставлені Українським Військово-морським штабом Балтійського Флоту. Керівництво цим штабом було довірено С. Шрамченку та М. Білинському, ідеологам "українізації" Балтійського Флоту, на службі якого перебувало 12 тисяч українців. Створенню штабу передувала Лютнева революція. Першочергове завдання молоді офіцери бачили в "українізації" кораблів. Після важких перемов з військовим міністром Тимчасового уряду, 12 жовтня 1917 року синьо-жовті прапори були урочисто підняті на крейсері "Светлана" та ескадрених міноносцях "Україна" і "Гайдамак". Чи не подвигом, не даниною пам'яті тисячам козаків, на чій кістках збудовано Пітер, був цей мужній крок, гідний наслідування у XXI столітті? Після лютневої революції 1917 року українізація охопила і Чорноморський флот. У липні 1917 року есмінець "Завидний" вийшов у море під українським прапором. Починаючи з жовтня 1917 року, на кораблях почали створюватися українські військові ради. На український бік перейшли: 9 лінкорів, 7 крейсерів, 18 есмінців, 14 підводних човнів, 16 сторожових та посылних кораблів, 11 військових транспортів та плавбаз. Крім того, українськими стали Штаб Флоту, всі військові підприємства та установи, берегові фортифікаційні споруди. Після проголошення Української Народної Республіки III Універсалом 19 листопада 1917 року майже половина кораблів флоту підняли українські прапори, а в Севастополі відбувся військовий парад.

Морські прапори України з давнини до нинішніх часів

Прибувши до Києва, у січні 1918 року С. Шрамченко вступає на службу у Генеральний секретаріат Морських справ, очолюваний Д. Антоновичем. Як старший ад'ютант, він активно працює над підготовкою "Закону про Український Державний Флот", розробляє флотську символіку, стає головою міжвідомчої комісії при Морському Міністерстві з вироблення українських державних прапорів (1918-1920). "Тимчасовий Закон про флот Української Народної Республіки" було ухвалено 14 січня 1918 року Центральною Радою у Києві. У другому параграфі протоколу зазначено, що "Прапорами Української Військової Фльоти є: полотнище в двох — блакитному і жовтому — кольорах. В кряжі блакитного кольору — історичний золотий тризуб з білим внутрішнім полем у ньому." Уперше новий прапор був піднятий 29 квітня 1918 року на лінійному кораблі командувача Чорноморським Флотом "Георгій Побідоносець" у Севастополі.

Освячений водами Чорного моря, овіяний славою чорноморців, "перший український воєнний прапор морської фльоти", свідок відродження Державного Чорноморського Флоту України, зберігається в Українському Національному Музеї в Чикаго. Святослав Шрамченко під час евакуації центральних установ з Києва, забрав з собою цю священну реліквію, щоб зберегти для майбутніх поколінь. 29 квітня 2011 року Прапорові Військово-Морського Флоту України виповнилося 93 років. **"Це, безперечно, перша історична українська корогва не лише при новітній українській флоті, але й в новій українській армії,"** — так написав в історичному нарисі С. Шрамченко. Із рукописів його спогадів дослівно передано настрої Чорноморської України у пам'ятний день 29 квітня 1918 року.

"Тим часом у Севастополі на Чорноморській флоті кипіло. На кораблях повівали різні прапори: червоні, українські і навіть чорні (анархістів), причому майже щодня ці прапори змінювалися, бо збаламучені матроси на численних мітингах міняли свої національні переконання. Панував "нормальний" революційний неурядок... Матроси, щоб пожити край безвладдю на флоті, а не з бажання схоронити власне життя, звернулися через своїх старшин до командуючого флотою наново пере-

Військово-морський прапор України — як кормовий прапор використовується злегка видозмінений (без тризуба в крижі) — зберігає історію прапора Українського Державного Флоту, встановленого наказом П. Скоропадського від 18 липня 1918 року

брати владу та піднести український прапор. 29 квітня 1918 року був чудовий день. Севастопольський рейд виліскував як дзеркало. В год. 16. флягманський корабель Чорноморської фльоти, лінійний корабель "Юрій Побідоносець" з наказу командуючого флотою підніс сигнал: "Флоті підняти український прапор!" На більшості кораблів почувлася команда: "Стати до борту!". На цю команду, по-старому, як це було в бойовій Чорноморській Флоті, не розбештаній ще революцією, стали моряки вздовж борту лицем до середини корабля.

"На прапор і гоїс — струнка! Український прапор піднести!" І опали червоні та чорні шмати. Під сурми і свист підстаршин-моряків злетіли угору матроські кашкети, піднеслися над цілою Флотою синьо-жовті прапори і залопотіли в повітрі. "Розійтись. Продовжувати працю!" — пролунала команда.

Цей день, 29 квітня 1918 р., коли в год. 16 ціла Чорноморська Флота виявила свою приналежність до своєї матері — України, став найвидатнішим днем Української Державної Фльоти і святом Українського моря..." (із рукописів Святослава Шрамченка, мову оригіналу збережено).

Минуло 93 роки події, про яку пам'ятає Прапор та розповідають інші музейні експонати, представлені в експозиції Визвольних Змагань в Українському Національному Музеї в Чикаго. Серед них — військовий морський плащ С. Шрамченка, офіцерські погони, морський кортик, колекція гудзиків, розроблених для уніформ українських чорноморців. Не менш цінною знахідкою є матроські стрічки із назвами кораблів, що присягли на вірність Україні. Завдяки великій жертвовності української громади розбудувався та активно працює музей у Чикаго. Тут живе історія, традиції, присутній дух героїки ХХ століття. Більше 90 років — це не тільки поважний вік для музейного експонату, але й знакова подія. Прийшов час українізації нашого війська під своїми прапорами.

"Кожна Держава, яка хоче бути самостійною і незалежною у всіх галузях свого державного життя, відігравати важливу роль серед великих Держав, мусить мати своє власне море, мусить панувати на тому морі, яке омиває її береги, мусить захищати своє побережжя... Наша Україна має всі дані бути великою Державою!" — ці слова також належать флотоводцю-державнику Святославу Шрамченку. Його зоря яскраво світить над Чорним морем, благословляючи нове покоління Військово-Морських Сил України на доленосні подвиги.

Марія Климчак
куратор Українського національного музею,
м. Чикаго, США